OMVÆLTNINGEN I NORDAFRIKA II
MAROKKO

ERIK RESKE-NIELSEN

I Frankrigs tidligere imperium i Nordafrika bestod der mange lighedspunkter mellem Marokko og Tunis, mens Algier indtog en særstilling. Begge havde indtil oprettelsen af det franske herredømme været selvstændige stater, og for begges vedkommende opretholdtes fiktionen herom, idet såvel Tunis som Marokko formelt havde deres egen hersker i henholdsvis beyens og sultanens skikkelse. De to lande var begge protektorater – for Tunis vedkommende siden 1881, for Marokkos først siden 1912. Ligheden mellem de to nordafrikanske stater strækker sig også til deres frihedskamp mod det franske styre og til deres holdning og problemer efter befrielsen i 1955, om end der heri såvel som i landenes struktur også er forskelle.

DET FRANSKE STYRE I MAROKKO

Marokkos uafhængighed var gradvis gået tabt årtierne før 1. verdenskrig. Bortset fra, at Spanien helt tilbage fra tiden for maurervældets fortrængen fra Pyrenærhalvøen i slutningen af middelalderen havde holdt byerne Ceuta og Melilla okkuperet, var de europæiske magter først i de sidste årtier af det 19. århundrede begyndt at interessere sig for den marokkanske sultan og hans rige. Omkring århundredskiftet tornede spansk, fransk og tysk imperialisme sammen i Marokko og affødte en serie kriser, som i 1912 førte til Fez-traktaten mellem sultanen og den franske republik og til en fransk-spansk overenskomst, hvori parterne nok principielt anerkendte Marokkos enhed, men samtidig aftalte autonomi i administrativ og finansiel henseende for en stor fransk og en mindre spansk zone.

Gennem Fez-traktaten blev Marokko stillet under Frankrigs beskyttelse som et protektorat. Landets forsvar og udenrigspolitik blev franske anliggender, men det varede ikke længe, før den franske indflydelse strakte sig langt videre. En medvirkende faktor ved denne proces var den marokkanske centralmagts ringe styrke. Sultanen, som fuldt så meget byggede sin magt på religiøse befojelser som på verdslig kraft, var i virkeligheden ikke i stand til at holde hele riget fast i sit greb. Rundt omkring i provinserne

sad pashaer som rene feudalherrer, og stammerne viste sig langt mere lydhøre overfor den lokale caid's mening end overfor den fjerne sultan i Rabat. Desuden var Marokkos indfødte befolkning splittet. Dets flertal var arabere, men berberne udgjorde et betydeligt mindretal, og de var som helhed langt mere krigeriske og selvhævdende end araberne, hvad enten disse var agerbrugere eller byboere. I særdeleshed berberstammerne i Rif- og Atlasbjergene hævdede deres uafhængighed og regeredes i virkeligheden snarere af stormænd som pashaen af Marrakesh end af sultanen. Iovrigt havde et af de talrige berberoprør været foranledning til den franske militære indgriben, der førte frem til Fez-traktaten, og franskmændene måtte da også erkende, at deres greb om Marokko langt fra var sikret med sultanens underkastelse. Den ene berberstamme efter den anden gjorde væbnet modstand, og Frankrig måtte i virkeligheden føre en lang og til tider ret blodig krig, før den egentlige hersker over Marokko, den franske generalresident, marskal Lyautey i 1934 kunne erklære landet for fuldstændig pacificeret.

Endnu inden det var sket, havde franskmændene dog sørget for at befæste deres magt ved en administrativ reform, der erstattede den gamle »sherifiske« forvaltning med en »neo-sherifisk«. Princippet i denne reform var, at alle anliggender, der ikke henhørte under muhammedansk religiøs lov, blev underlagt en administration, der i spidsen for de enkelte grene havde franske direktører, som blev bistået af marokkanske embedsmænd uden større myndighed. Det var ensbetydende med, at den franske indflydelse blev udvidet langt ud over, hvad der var aftalt i Fez-traktaten, og desuden trængte franskmænd hurtigt frem også i centralforvaltningens lavere dele, ligesom de vandt indflydelse i det lokale styre. Dog beholdt sultanen – med assistance fra storviziren – eneretten som lovgivende instans, men i betragtning af hans afhængighedsforhold til Frankrig betød det i protektoratets første 30–35 år ikke stort.

Men tilrev franskmændene sig således langt større magt i Marokko end forudset ved aftalerne i 1912, gjorde de til gengæld en stor indsats for Marokkos modernisering. Rigtig nok har hovedmotivet herfor været at skabe profitbringende investeringsmuligheder for fransk kapital, men det er ubestrideligt, at Marokko og dets indfødte befolkning også nød godt heraf. Særligt tiltrækkende var landets råstofrigdomme. Fosfat og kobalt blev hurtigt de vigtigste eksportartikler, men desuden udvandt man tin, zink og mangan, ligesom Marokko har betydelige jernforekomster. En industri blev grundlagt i kølvandet på udviklingen af minedriften og i særdeleshed fik fiskehermetikindustrien betydning. Mangelen på kul blev tidligt modvirket ved anlæg af store dæmninger, der gjorde en udnyttelse af Marokkos vandkraftrigdom mulig, samtidig med at man tilgodeså landbrugsinteresser. Hensynet til erhvervslivet og dets mest fremtrædende udøvere, de

franske kolonister, samt til de franske kapitalinteresser, der stod bag foretagendet, nødvendiggjorde anlæg af jernbaner, havne og veje. En af nyskabelserne blev havnen i Casablanca, hvis indbyggertal steg fra 268.000 i 1936 til 551.000 i 1947.

Også i landbruget gjorde franskmændene sig gældende, og franske colons erhvervede efterhånden omkring en ottendedel af Marokkos dyrkede areal, og fortrinsvis den bedste jord. På den anden side medførte fransk teknisk kunnen og fransk kapital, at mere jord blev opdyrket, således at det kultiverede areal fra 1927 til 1951 steg fra 3 millioner til 5 millioner hektar.

MAROKKANSK NATIONALISME

Den modstand, der i tiden indtil 1934 blev ydet af berberstammerne, kunne ikke tages som udtryk for nogen marokkansk nationalisme rettet mod protektoratsmagten, men udgjorde derimod en fortsættelse af feudalherrernes århundredgamle kamp mod centralmyndighederne. Næppe var den væbnede strid imidlertid ophørt, før en ny opposition begyndte at melde sig, denne gang med udspring i Marokkos arabiske befolkning. I 1934 – samme år som marskal Lyautey erklærede landet for pacificeret – opstillede en kreds af marokkanske intellektuelle en »Plan for marokkanske reformer«, som man tilstillede den franske regering. Heri rettedes der stærke anklager mod Lyauteys højtbesungne styre, som blev betegnet bl. a. som antiliberalt og kolonialistisk. I særdeleshed angreb man den nye administration, og man forlangte, at protektoratsmagten i indre anliggender skulle begrænses til en rent rådgivende indflydelse. Selv om kredsen bag disse krav i virkeligheden kun forlangte forholdene revideret, så de kom i overensstemmelse med Fez-traktaten, blev ophavsmændene af Lyautey betragtet som revolutionære, der måtte slås ned med hård hånd.

Banebryderne for den marokkanske nationalisme var unge intellektuelle, der havde studeret i Frankrig og som havde håbet at kunne vende tilbage til administrative poster i Marokko. Her som mange andre steder i de hel- eller halvkoloniale områder blev det intellektuelle, der havde set deres forhåbninger briste, som kom til at gå i spidsen for den nationale frigørelse, og da deres bestræbelser mødte modstand fra protektoratsmagten varede det ikke længe, før en del af dem begyndte at søge tilknytning til nationalismen i andre dele af den arabiske verden, navnlig i Ægypten. I social henseende stammede disse første nationalistforere enten fra overklassen eller fra den talmæssigt lille marokkanske mellemstand i byerne. Som helhed følte de sig i modsætning til feudalherrerne, og de fleste så derfor hen til sultanen som disses traditionelle modstander. I særdeleshed blev dette

tilfældet, efterhånden som generalresidenten nærmede sig stormændene og i dem begyndte at se den sikreste støtte for det franske overherredømme. Endelig nød den nationalistiske intelligens nogen støtte fra det arabiske borgerskab, som konkurrerede med de franske kolonister. Hos disse var den overvejende stemning, at den marokkanske befolkning skulle holdes mest muligt nede, og det lykkedes dem i de fleste tilfælde at finde medhold hos eller øve indflydelse på generalresidenten.

Den marokkanske nationalistbevægelse antog dog ikke noget større omfang i 1930erne og udgjorde den gang absolut ikke nogen trusel mod det franske overherredømme. Men Frankrigs fald i 1940 bevirkede, at franskmændenes prestige led et uopretteligt knæk. Hertil kom økonomiske vanskeligheder og de uheldige følger af konflikten mellem Vichy-folk og gaullister. Desuden afgik Frankrigs stærke mand i Marokko, marskal Lyautey, ved døden på et kritisk tidspunkt i 1943. Netop da havde den marokkanske nationalisme fået mere vind i sejlene efter den allierede invasion i Nordafrika. Allerede atlanterhavserklæringen fra 1941 havde skabt forventninger blandt marokkanerne, og den amerikanske regering havde ikke gjort nogen hemmelighed af sin uvilje mod både fransk og britisk kolonialisme. En hel del tyder på, at præsident Roosevelt under sit ophold i Marokko under Casablanca-konferencen med Churchill i januar 1943 har opmuntret sultan Muhammed ben Youssef i nationalistisk retning.

Sultanen var kommet på tronen i 1927. Han havde i begyndelsen af sin regeringstid ikke vist evner som statsmand, og alt tydede på, at franskmændene havde haft held til at skubbe en lydig nikkedukke frem på sultanens post. Hans interesser koncentrerede sig øjensynligt om at skrabe rigdomme sammen og om at dyrke et anseeligt antal concubiner. Alligevel satte nationalisterne tidligt deres lid til ham, og efter 1943 blev det mere og mere klart, at han sympatiserede med dem. Han trådte desuden gradvis mere tydeligt frem som den person, der forenede traditionalisme og muhammedansk rettroenhed med reformisme og nationale frihedsambitioner. Muligvis er sultanen blevet påvirket i modernistisk og nationalistisk retning af nogle af sine børn, navnlig sønnen Moulay Hassan, der har juridiske studier ved Sorbonne bag sig, og som hævdes at have været den person, der skabte forbindelse mellem sultanen og det største af de marokkanske uafhængighedspartier, Istilqal.

Istiqlal-partiet var blevet dannet i 1943 og havde oprindelig som medlemmer fortrinsvis intellektuelle og forretningsfolk, mens islættet af arbejdere og bønder var ringe. Omtrent samtidig blev det s. k. demokratiske uafhængighedsparti dannet med et program, der var noget mindre radikalt end Istilqals og med medlemmer, der stod i et mindre skarpt modsætningsforhold til franskmændene, ligesom de i deres krav om indre reformer i Marokko var knapt så vidtgående.

KRISEN I 1951

Der skulle dog gå flere år efter 2. verdenskrigs slutning, før den marokkanske nationalisme begyndte at true det franske overherredømme. Endnu var frihedsdrømmen begrænset til et lille udsnit af den indfødte befolkning i Marokko, og uafhængighedsbevægelsen blev længe holdt nede med hård hånd af general Juin, der i 1947 havde overtaget posten som generalresident. Han var selv født i Nordafrika og kom fra et fransk småkårsmiljø, hvor man havde dyrket troen på europæernes medfødte overlegenhed over afrikanere, og hvorfra han havde medbragt kolonisternes almindelige opfattelse af araberne som uduelige mennesker, der skulle regeres med fast hånd. Pressecensur, fængslinger og forsøg på at bryde forbindelsen mellem sultanen og Istiqlal udgjorde Juins midler, og da de ikke viste sig tilstrækkelige, føjede han hertil et samspil med den rige og mægtige pasha af Marrakesh, som var den virkelige hersker over henved en trediedel af Marokkos befolkning.

Ikke desto mindre blev den nationalistiske bølge ved med at stige. Udviklingen uden for Marokkos grænser virkede til gunst for den. Frankrig havde ved 2. verdenskrigs slutning måttet akceptere tabet af Syrien og Libanon, og andre steder i det franske imperium knagede det. Snart blev franskmændene impliceret i en kostbar krig med guerillastyrkerne i Indokina, og ved siden heraf var det åbenbart, at Frankrig havde svært ved at komme på fode, både økonomisk, politisk og militært, efter katastrofen i 1940. Desuden virkede det til gavn for den marokkanske nationalisme, at de selvstændige arabiske stater i Mellemøsten vandt frem i styrke og i den arabiske liga havde skabt et organ, der virkede blandt alle arabere. En opmuntring lå der også i, at FN i 1949 besluttede at oprette det selvstændige kongerige Libyen, hvorved der blev skabt territoriel forbindelse mellem ligamagterne og Fransk Nordafrika.

Det første alvorlige sammenstød kom i 1951. Sultanen havde i årene efter 2. verdenskrig forsøgt at få den franske regering til at optage forhandlinger om en ændring af Marokkos status, men først i 1950 var der begyndt at komme fart i udviklingen. Muhammed ben Youssef aflagde besøg i Frankrig i oktober og november dette år og forhandlede med bl. a. præsident Auriol og udenrigsminister Robert Schuman foruden med general Juin. Franskmændene erklærede sig villige til at overveje reformer inden for administration, retsvæsen og undervisningsvæsen, men de afviste pure at gøre Fez-traktaten til genstand for debat. Frankrigs protektorat over Marokko skulle opretholdes og landet være medlem af den franske union.

Frankrigs afvisende holdning medførte en kraftigere nationalistisk agitation i Marokko, og som modtræk gennemtrumfede Juin i begyndelsen af 1951, at Istiqlal-medlemmer blev fjernet fra sultanens regeringsråd. Des-

uden forlangte han, at Muhammed ben Youssef officielt skulle fordømme uafhængighedsbevægelsen. Sultanen nægtede at udstede en erklæring herom, men Juin spillede pashaen af Marrakesh og forskellige stammehøvdinge ud mod ham. Berberkrigere strømmede »spontant« mod Fez og Rabat, og bag kulisserne traf generalresidenten forberedelser til at lade sultanen afsætte. Stillet overfor disse trusler bøjede Muhammed ben Youssef af og foretog et taktisk tilbagetog. I en proklamation af 26. februar 1951 tog han til orde for mådehold og anerkendte officielt Frankrigs store andel i fremskridtene i Marokko. Han fordømte desuden kommunismen, udstedte et antal dekreter, som franskmændene forgæves havde forsøgt at overtale ham til at underskrive og opløste sit stærkt nationalistisk farvede regeringsråd. Dele af erklæringen var dog holdt i temmelig tvetydige vendinger, og sultanen undlod at nævne Istiqlal ved navn. Kort efter blev nye marokkanske ministre udnævnt. Dermed endte den første af de store kriser, der skulle føre frem til Marokkos frihed. Sejren var Frankrigs, men det var åbenbart, at den var vundet først og fremmest på grund af den holdning, pashaen af Marrakesh havde indtaget. Den klassiske del-og-hersk-politik havde triumferet endnu en gang, men det var også tydeligt, at Istiqlal – trods massearrestationer i de kritiske dage – ikke var knækket, og at sultanen kun havde bøjet sig, men ikke kapituleret. For så vidt kunne der tales om et forfejlet kup, og i hvert fald de mere yderligtgående af de franske kolonister var langt fra tilfredse. De havde helst set, at Muhammed ben Youssef var blevet styrtet og at en mere medgørlig sultan havde taget hans plads.

Efter februarkrisen 1951 indtraf der mere ro på overfladen i Marokko, men i det skjulte gik kampen videre. Det hjalp ikke, at den stærkt kompromitterede Juin i august blev afløst som generalresident af general Guillaume. Det betegnede ikke nogen systemændring, men kun et personskifte, og det lykkedes heller ikke den nye generalresident at få sultanen til at gennemføre den reformpolitik, franskmændene ønskede i Marokko. Følgelig voksede en fransk propaganda frem mod Muhammed ben Youssef, der beskyldtes for at være reaktionær og nære despotiske tilbøjeligheder, fordi han ikke ville akceptere, hvad kolonisterne kaldte liberale og demokratiske reformer. Stridsspørgsmålene omfattede dels de valgte råd, dels retsplejen og dels fagforeningerne. Franskmændene havde foreslået et vælgerkorps til de kommunale råd, som indbefattede valgret for kolonisterne, selv om disse iøvrigt opfattedes som udlændinge. Det ville være ensbetydende med, at colons fik de samme rettigheder som marokkanerne, men ikke de samme pligter. Desuden indeholdt de franske forslag ikke nogen garanti for, at valgene ville gå regulært til – og man havde i Algier et nærliggende eksempel på, hvordan myndighederne var i stand til at manipulere med valgresultaterne. Adskilligt bedre så de franske planer om rets-

plejereformer ud, men også de havde skønhedspletter. Således ville man ikke afskaffe pashaernes ret til at idømme enhver mistænkt, der blev udpeget af den stedlige franske civilkontrollør, indtil tre måneders fængsel. Også de franske krav om, at marokkanske fagforeninger for at kunne tillades skulle have et sekretariat af franskmænd, var uantagelige for sultanen.

Tovtrækkeriet om de franske reformforslag stod på gennem et par år efter februarkrisen 1951, og i marts 1952 havde Muhammed ben Youssef i et memorandum til general Guillaume tillige rejst spørgsmålet om en revision af Fez-traktaten. Han erklærede heri, at »den klogeste løsning på det marokkanske problem ligger i en ny definition af det fransk-marokkanske forhold, hvorved Marokko garanteres sin suverænitet og franskmændene deres legitime interesser inden for rammerne af et frugtbart samarbejde mellem Frankrig og Marokko på de økonomiske, kulturelle og internationale områder.« Sultanen ønskede desuden, at der skulle oprettes en provisorisk regering, som var udpeget af og ansvarlig over for ham selv og som skulle have den specielle opgave at forhandle om en ny fransk-marokkansk overenskomst, som kunne erstatte protektoratsaftalen af 1912. Det var altså de samme krav, som Frankrig havde afvist i 1950, som igen blev sat på dagsordenen, og en meningsudveksling fandt i den følgende tid sted mellem sultanen og de franske myndigheder, uden at parterne nærmede sig hinanden.

MAROKKO OG DEN ARABISKE NATIONALISME

Imens fortsatte de nationalistiske partier i Marokko deres virksomhed og modtog nu aktiv støtte fra arabere uden for landets grænser. I april 1951 afholdt fire marokkanske partier et møde i Tanger og dannede her en marokkansk nationalfront omfattende såvel fransk som spansk Marokko. Konferencen besluttede desuden, at man ville afvise alle forhandlinger med Frankrig på grundlag af den bestående ordning. Endvidere ville man ikke tillade, at Marokko trådte ind i den franske union, men derimod virke for, at Marokko både før og efter befrielsen skulle samarbejde med den arabiske liga. Endelig afviste man enhver form for forbindelse med kommunisterne.

Tanger-konferencen blev meget karakteristisk ledet af et ægyptisk parlamentsmedlem som udtryk for de arabiske landes stigende interesse for Fransk Nordafrika. I forvejen havde den arabiske liga henstillet til medlemslandene at opfordre Frankrig til at bringe protektoratet til ophør, og i noter til den franske regering havde de enkelte arabiske stater derpå henvist til det eksempel, der var givet med Libyens selvstændighed.

Allerede denne indblanding var blevet taget unådigt op i Paris, men værre blev det, da ligaen senere besluttede at lade arabstaterne forelægge Marokkospørgsmålet for FN. Man motiverede henvendelsen med, at de forudsætninger, hvorunder Frankrig havde okkuperet Marokko ikke længere havde gyldighed, og at Marokko fuldt ud var modent til selvstyre. Ligaen hævdede også, at Frankrigs okkupation af Marokko var uforenelig med FNs pagt og menneskerettighedernes erklæring, samt at situationen bragte den indre såvel som den internationale fred i fare. Sagen kom for på FNs generalforsamling i 1952 tillige med det tunesiske spørgsmål, om end Frankrig protesterede mod behandlingen som en indgriben i dets indre anliggender.

Mens debatten i FN fandt sted, indtraf der i Marokko begivenheder, som på dramatisk vis henledte opmærksomheden på situationen i landet, og som samtidig manifesterede samhørigheden mellem de nationalistiske bevægelser i Fransk Nordafrika. Den 7. og 8. december 1952 kom det i Casablanca til blodige optøjer, efter at marokkanerne havde organiseret en proteststrejke i anledning af, at den tunesiske fagforeningsleder, Ferhat Hached var blevet myrdet i Tunis af franske terrorister. I generalresidentens version hed det derimod, at urolighederne i Casablanca var organiseret af Istiqlal og kommunisterne, og han proklamerede derfor den 11. december, at de to partier var illegale, og at alle, der havde forbindelse med dem, ville blive straffet strengt. Et antal nationalistiske blade blev forbudt, og der blev foretaget en række arrestationer, bl. a. af franske kommunister, der opholdt sig i Marokko.

I selve Frankrig vandt regeringens påstande om, at urolighederne var iværksat af Istiqlal og kommunister med det formål at samle FNs interesse om Marokko, ikke tillid overalt. Ikke alene kommunisterne protesterede, men også adskillige intellektuelle og katolikker som forfatteren Francois Mauriac rettede en sønderlemmende kritik specielt mod det franske politi i Marokko, som blev beskyldt for at anvende terroristiske metoder mod nationalisterne og at være redskab for colons. Mellem Mauriac og Juin udspandt der sig en heftig meningsudveksling, hvorunder marskallen bl. a. fremhævede pashaen af Marrakesh som »den store forkæmper for fransk-marokkansk venskab«, mens Mauriac stemplede ham som slet og ret oprører mod sultanen og dermed mod Marokkos retmæssige hersker. Et af resultaterne af debatten blev, at der i juni 1953 blev dannet en France-Maghreb-komité med det formål at fremme forståelsen i Frankrig for udviklingen i Nordafrika. Blandt medlemmerne var foruden Mauriac fremtrædende folk som general Catroux, politikernes Paul Coste-Floret fra MRP og Francois Mitterand fra UDSR samt forfatterne Georges Duhamel og Albert Camus.

KUPPET I 1953

I begyndelsen af 1953 syntes det marokkanske spørgsmål da at være gået helt i hårdknude, og general Guillaume besluttede på dette tidspunkt øjensynligt at videreføre det spil, der var blevet påbegyndt i 1951, og hvis mål var at få den besværlige sultan fjernet. Midlet var igen pashaen af Marrakesh, el Glaoui og en af dennes venner, sherif el Kittani, der stod i spidsen for et religiøst broderskab, som på et møde i Fez i begyndelsen af april 1953 erklærede sultanens »modernisme« for uforenelig med hans stilling som »kalif og de troendes øverstbefalende«. Angrebet blev stærkt imødegået af ulemaen af Fez, der tværtimod støttede Muhammed ben Youssef og erklærede, at ethvert angreb mod ham betegnede en krænkelse af muhammedansk lov. Men el Glaoui gav ikke op. I maj 1953 fik han et flertal af pashaer og caider med i en henvendelse til general Guillaume, hvori man beskyldte sultanen for at føre en politik, der var til skade for Marokkos interesser og for muhammedansk rettroenhed. Hensigten var tydeligt nok at skabe indtryk af, at Muhammed ben Youssef ikke kunne opfattes som talsmand for opinionen i Marokko, og at en borgerkrig truede i det franske protektorat, hvis han fortsatte sin forbindelse med Istiqlal og ikke faldt til føje efter feudalherrernes og de franske colons vilje.

Regeringen i Paris forholdt sig imidlertid afventende og havde, som den selv udtrykte det, »ikke til hensigt at følge dette initiativ op politisk«, men efter at pashaen af Marrakesh i juli havde været på besøg i Frankrig, tog begivenhederne fart. Han rettede et voldsomt angreb mod sultanen for at beskytte Istiqlal, der var allieret med »den ateistiske kommunisme«, og den 3. august 1953 erklærede han, at han og hans tilhængere agtede at tage sagen i egne hænder, såfremt Frankrig ikke ville sørge for, at sultanen blev udskiftet. Denne appellerede til præsident Auriol og påstod, at franske embedsmænd i Marokko opmuntrede pashaen i hans forehavende.

Faren for borgerkrig i Marokko var nu åbenbar, og den 12. august drøftede general Guillaume i Paris situationen med ministerpræsident Laniel og udenrigsminister Bidault. Da han den følgende dag vendte tilbage til Rabat, havde han et kort møde med sultanen, som på ny bøjede sig og underskrev en protokol, der gav franskmændene alle de indrømmelser, de havde forlangt. Protokollen blev offentliggjort den 15. august, men forinden havde en forsamling på 2000 af sultanens modstandere på et møde i Marrakesh den 13. august besluttet at proklamere Muhammed ben Youssefs afsættelse. Herved kom den franske regering alvorligt i klemme, og generalresidenten var lammet af Bidaults absolutte vægring ved at skride til afsættelse af sultanen. Guillaume forhandlede derfor med el Glaoui, men denne nægtede at bøje sig. Samme dag erklærede han og

hans tilhængere, at de ikke længere anerkendte Muhammed ben Youssef som religiøst overhoved, og i stedet proklamerede de hans 64-årige onkel, Moulay ben Arafa som sultan.

Muhammed ben Youssef svarede på oprørserklæringen med at fastholde sin ret, og i Rabat, Fez, Casablanca og andre byer demonstrerede folkemængden til fordel for ham, mens det i Marrakesh kom til sammenstød mellem hans tilhængere og modstandere. Forgæves forsøgte general Guillaume at bringe situationen under kontrol og fløj på ny til Paris for at forhandle med den franske regering. Da han vendte tilbage til Marokko den 19. august var pashaen af Marrakesh stadig ubøjelig, og desuden stod hans berberkrigere rede til at rykke frem mod Rabat og Fez. Stottet på fuldmagt fra regeringen i Paris skred han da ind mod sultanen, og den 20. august blev Muhammed ben Youssef og Moulay Hassan som fanger deporteret til Corsica, hvorfra de snart blev sendt videre til Madagascar. Hans afsættelse blev nu officielt proklameret, og i hans sted udråbtes Moulay ben Arafa. Men den nye sultan vandt ikke anerkendelse. Ulemakoncilet i Fez blev sammenkaldt for at godkende den nye sultan, men kunne ikke fremvise den fornødne enstemmighed. Følgelig nægtede gejstligheden mange steder at godkende Moulay ben Arafa.

TERROR OG MODTERROR

Indsættelsen af den nye sultan gav franskmændene frie hænder, og de reformer, Muhammed ben Youssef havde modsat sig, blev nu gennemført. I realiteten blev sultanens magt overført til administrationen og en lovgivning efter kolonisternes hoved gennemført. Fra at være et protektorat sank Marokko faktisk ned til en kolonis stade. En ny bølge af forfølgelse mod nationalisterne satte ind, og størsteparten af den marokkanske intelligens måtte enten gå i fængsel eller i landflygtighed.

Følgerne heraf lod ikke vente længe på sig. Modstanden mod det franske vælde skiftede nu karakter, og i de intellektuelle lederes fravær trådte nu pjalteproletariatet frem som bærere af den marokkanske frihedskamp. Nationalismen antog en mere fremmedfjendtlig og revolutionær karakter, og dens midler blev mere og mere voldelige. Desuden styrkedes nu båndene mellem den marokkanske nationalisme og den arabiske verden. I Ægypten offentliggjordes opfordringer til at støtte »marokkanske kommandogrupper«, og i april 1954 blev der i den arabiske ligas hovedkvarter i Cairo oprettet en »befrielseskomité for det arabiske Maghreb« med det formål at kæmpe for Marokkos, Algiers og Tunis fulde uafhængighed og for deres tilslutning til ligaen. Et skridt videre gik man i oktober samme år, da en af de mest fremtrædende Istiqlal-ledere, Si Allal el-Fassi, fra sit eksil i Cairo

bekendtgjorde, at der var blevet dannet en enhedskommando for de algierske og marokkanske modstandsbevægelser, og at de tilsammen ville udgøre den nordafrikanske befrielseshær. Foreløbig virkede denne undergrundsbevægelse vel mest ved terror, fortrinsvis mord på samarbejdsvenlige nordafrikanere, men den rummede øjensynligt kimen til en guerillastyrke. Blandt de marokkanere, der blev udsat for terroristernes angreb, var også den nye sultan, som to gange slap fra attentatforsøg med livet i behold.

Efterhånden trængte den erkendelse frem i den franske regering, at afsættelsen af sultanen snarere havde øget end mindsket Frankrigs vanskeligheder i Marokko. General Guillaume, der stod som udtryk for jernnævepolitikken, blev i maj 1954 afløst af diplomaten, Robert Lacoste uden at der dog indtraf større ændringer, og indtil videre var først Indokina og dernæst Tunis mere centrale problemer for Frankrig end Marokko. Mendès-France's politik skabte dog forventninger om, at den franske regering også ville anlægge en ny kurs i det marokkanske spørgsmål, og colons i Marokko så med bange anelser fremtiden i møde. Meningerne blandt franskmændene i landet var dog delte, og en fløj af dem var af den opfattelse, at et kompromis med den marokkanske nationalisme ikke alene var mulig, men også den eneste måde hvorpå franske økonomiske interesser i Marokko kunne sikres på længere sigt. Det var dog risikabelt at tage til orde herfor, idet de yderligtgående kolonister organiserede en modterror, som slog ned på samarbejdsvenlige europæere lige så hårdt, som de arabiske terrorister for frem mod kollaborationistiske marokkanere. Der var så meget lettere frit slag, som politiet tog yderst lemfældigt på franske contraterrorister og i flere tilfælde endog ydede dem direkte beskyttelse. Beviser herfor savnedes vel gennem lang tid, men de kom frem, da en af de franske terrorbander den 2. juni 1955 dræbte den fremtrædende erhvervsdrivende, Jacques Lemaigre-Dubreuil, der i sin avis »Maroc-Presse« havde taget til orde for forsoning med nationalisterne. Lemaigre-Dubreuil havde forud for sin død opnået kontakt med ministerpræsident Edgar Faure, der havde efterfulgt Mendès-Franie, og alene herved var det sikkert, at mordet måtte give voldsom genlyd. Undersøgelser, der blev foranlediget af ministeren for marokkanske og tunesiske anliggender, July, førte til arrestationer inden for politiet i Marokko og til afsløring af en bande, der med politibeskyttelse havde udført en lang række attentater mod samarbejdsvenlige franskmænd, og som desuden var ansvarlig for nedskydning af mange arabere og for afbrænding af arabiske forretninger. Den franske regerings aktion mod terroristerne blev alt andet end vel modtaget blandt kolonisterne, der arrangerede demonstrationer i Casablanca og beskyldte regeringens medlemmer for at være i arabiske terroristers sold, mens de hyldede de franske bandemedlemmer som mænd, der havde tjent Frankrig »med hæder og ære«.

MUHAMMED BEN YOUSSEFS TILBAGEVENDEN

Mordet på Lemaigre-Dubreuil og reaktionerne herpå i Marokko medførte, at den franske regering omsider erkendte nødvendigheden af et kursskifte. Lacoste blev afskediget og aflostes som generalresident af Pierre Grandval, der havde gjort sig højt fortjent i Saar. Hans opgave var alt andet end let. Faures regering stod på svage ben og kunne vanskeligt klare sig uden støtte fra de grupper, der repræsenterede franske interesser i Nordafrika, og i selve Marokko mødte han fra første øjeblik et voldsomt had fra kolonisternes side, ligesom politi og administration i nogen grad saboterede ham. Regeringen Faures Marokkopolitik var blevet defineret overfor nationalforsamlingen dagen efter Grandvals udnævnelse. Den var baseret på fire principper, hvoraf det første var, at Frankrig aldrig ville give afkald på »varig tilstedeværelse i Marokko«. Derudover erklærede man, at Frankrig var besluttet på gradvis at afvikle den direkte franske administration i landet og skridt for skridt at ville indføre alle de moderne institutioner, Marokko stræbte efter. Det fjerde princip gik ud på, at man ville tilstræbe oprettelse af »et ægte fransk-marokkansk samfund på et fast grundlag«.

I al sin tågethed måtte Faures erklæring betegne en betydelig tilnærmelse til det standpunkt, Muhammed ben Youssef havde forfægtet, men en tilbagevenden af den forviste sultan til Marokkos trone ville dog være ensbetydende med et så knusende nederlag for Frankrig, at man pure afviste tanken derom. I stedet tilstræbte Grandval en afspænding, der skulle komme i stand ved, at Moulay ben Arafa abdicerede og gav plads for et regentskabsråd, hvis sammensætning var godkendt af Muhammed ben Youssef. Denne skulle have tilladelse til at slå sig ned i Frankrig, men skulle til gengæld give afkald på tronen. Dette program ønskede Grandval gennemført inden to-årsdagen for sultanens afsættelse, da han ellers forudså alvorlige uroligheder. »Tid er blod i Marokko«, erklærede han overfor den franske regering, men da såvel pashaen af Marrakesh som den yderligtgående kolonistorganisation »Présence Francaise« modsatte sig Moulay ben Arafas abdikation, trak tiden ud.

Det fremgik dog af regeringen Faures holdning, at den ville sætte meget ind på en løsning af det marokkanske spørgsmål, og den sammenkaldte derfor repræsentanter for de forskellige opfattelser i Marokko til en konference i Aix-les-Bains den 22. august 1955.

Men inden den blev åbnet, viste det sig, at Grandval havde ret i sine forudsigelser angående den 20. august. Ganske vist lykkedes det nogenlunde at opretholde ordenen i de store byer, men til gengæld kom det til voldshandlinger fra en kant, man ikke havde ventet det. Den 19. august angreb berberstammer fra det mellemste Atlas byen Khenifra og

udkæmpede et mindre slag med de derværende franske styrker, og den følgende dag foranstaltede de sammen med den muhammedanske befolkning en forfærdende massakre på europæerne i det nærliggende Oued Zem og ødelagde de derværende fosfatminer. Opstanden blev derpå nedkæmpet af franske fly og fremmedlegionen, der foranstaltede et vældigt blodbad på oprørerne. Franske officielle kilder angav antallet af dræbte marokkanere til nogle hundrede. Arabiske opgivelser lød på 60.000.

Aix-les-Bains-konferencen fandt sted i skyggen af Oued Zem-massakrerne fra den 22. til 27. august 1955. Frankrig var repræsenteret af ministerpræsident Faure, udenrigsminister Pinay, minister for tunesiske og marokkanske anliggende July, forsvarsminister Koenig og justitsminister Schuman. Fra marokkansk side mødte den hundredårige storvizir el Mokri, pashaen af Marrakesh samt lederne af FDI og Istiqlal, som enten var blevet sat på fri fod af Grandval eller kom til konferencen fra deres landflygtighed. Nationalistførerne stillede som deres væsentligste krav, at Moulay ben Arafa skulle abdicere, hvorpå der skulle oprettes et tronråd og ikke et regentskabsråd, idet Muhammed ben Youssef måtte betragtes som tronens retmæssige indehaver. Desuden skulle der oprettes en repræsentativ regering, der kunne forhandle om reformer med Frankrig og drage omsorg for, at det marokkanske folk frit kunne bestemme sin skæbne. Endelig forlangte de, at Muhammed ben Youssef fik tilladelse til at vende tilbage fra Madagascar. Desuden blev der på konferencen hørt repræsentanter for franskmændene i Marokko, og også de gejstlige ledere, der havde været impliceret i sultanens afsættelse, fik foretræde.

Efter forhandlingerne i Aix-les-Bains erklærede den franske regering, der befandt sig i en overordentlig vanskelig situation som følge af pres fra det franske højre, der modsatte sig Moulay ben Arafas afgang, at man ville gå ind på, at denne forlod Marokko og at hans magt blev overdraget til et tronråd, som skulle udpege en repræsentativ regering. Heri lå store indrømmelser til nationalisterne, men planen mødte hårdnakket modstand fra Moulay ben Arafa, der med støtte fra pashaen af Marrakesh, sherif el Kittani og andre traditionalister erklærede ikke at ville »opgive sin guddommelige mission«. Stillingen syntes således at være uforandret, hvad forholdene i selve Marokko angik.

Umiddelbart efter Aix-les-Bains-konferencen fik Grandval bevilget en afskedsbegæring, han tidligere havde indgivet ud fra den opfattelse, at den franske regering grundigt havde forkludret situationen ved ikke at handle før den 20. august, og ud fra den tanke, at der nu kun var een løsning mulig, nemlig sultanens tilbagevenden og dermed Frankrigs totale nederlag, med mindre man ville skride til at slå al modstand ned ved hjælp af fransk militær. Hans efterfølger blev den tidligere generalresident i Tunis, general Boyer de Latour.

Regeringen Faures næste træk blev at sende general Catroux, et af de mest fremtrædende medlemmer af France-Maghreb-komitéen til Madagascar sammen med en delegation af moderate marokkanske nationalister for at forhandle med Muhammed ben Youssef. Den forviste sultan godkendte tanken om oprettelsen af et tronråd og en repræsentativ regering og gik ind på planer om på længere sigt at omskabe Marokko til en fri og suveræn stat, der skulle forbindes varigt med Frankrig ved en traktat om gensidig afhængighed, ligesom han accepterede, at der skulle gives den franske koloni i Marokko en privilegeret stilling.

På dette grundlag besluttede den franske regering at gå videre, men både i Marokko og Frankrig mødte den vanskeligheder. Det lykkedes dog at tvinge Moulay ben Arafa til at vige, og den 1. oktober 1955 slog han sig ned i den internationale zone i Tanger. Hans regeringstid i Marokko var til ende, og samme dag fremsatte July forslag til en langsigtet løsning af det marokkanske spørgsmål. Den gik ud på, at der skulle skabes en permanent union mellem Frankrig og Marokko på grundlag af respekt for de bestående internationale aftaler, anerkendelse af Marokkos suverænitet og integritet og sikring af Frankrigs vedvarende interesser i Marokko og de franske kolonisters særlige rettigheder i landet. Frankrig skulle beholde ledelsen af marokkanske forsvars- og udenrigsanliggender, men den franske administration i landet skulle gradvis afvikles.

Julys forslag havde muligvis haft chance for på et tidligere tidspunkt at vinde tilslutning fra marokkansk side, men nu virkede det anakronistisk. Udviklingen i Marokko beviste det. Her gjorde generalresidenten og kolonisterne nok, hvad de kunne for at afbøde virkningerne af Moulay ben Arafas fjernelse, og en kort tid syntes uenighed mellem nationalisterne at virke i deres favør. Men den 25. oktober 1955 ændredes situationen radikalt, idet pashaen af Marrakesh pludselig erklærede, at han gik ind for Muhammed ben Youssefs tilbagevenden. Til dette dramatiske omsving sluttede andre af de traditionalistiske ledere sig med det resultat, at Moulay ben Arafa nu besluttede at abdicere. For første gang syntes Marokko at stå enigt og sluttede op om Muhammed ben Youssef.

Få dage senere ankom sultanen til Paris fra sit eksil på Madagascar og modtog repræsentanter for de forskellige grupper i Marokko. Overfor Istiqlal og FDI forsikrede han, at han ville indføre demokratisk styre og et konstitutionelt monarki i Marokko. Også repræsentanter for de franske kolonister blev modtaget og fik en erklæring om, at Muhammed ben Youssef betragtede dem som et væsentligt islæt i det marokkanske samfund, og at han ville drage omsorg for, at deres rettigheder og pligter blev defineret i forståelse med dem. Endvidere måtte den franske regering bekvemme sig til den 5. november at udstede en deklaration om, at den anerkendte Muhammed ben Youssef som Marokkos retmæssige sultan. Man

fastholdt dog Julys principerklæring af 1. oktober, og at Marokko skulle have en status som en »moderne, fri og suveræn stat, forenet med Frankrig gennem varige bånd i et frit akcepteret gensidighedsforhold«. Endelig underkastede også el Glaoui sig og bad knælende sultanen om tilgivelse for sine handlinger. Hermed havde sultanen sejret totalt og han blev ved sin tilbagevenden til Marokko hilst som triumfator.

DET FRANSKE VÆLDES AFVIKLING

Den franske regerings erklæring af 6. november 1955 betegnede vel noget nær en kapitulation, men visse områder som politi, forsvarsvæsen og udenrigspolitik lå dog stadig i franske hænder. Forhandlinger om den fremtidige ordning skulle snarest indledes mellem Rabat og Paris. De blev også åbnet midt i februar 1956 og endte den 2. marts med en overenskomst, underskrevet af den franske udenrigsminister Pineau og den marokkanske ministerpræsident, Si Bekkai. Herved indrømmede Frankrig yderligere Marokko ret til at udpege egne diplomatiske repræsentanter og til at kontrollere sine egne væbnede styrker. Dermed var vejen banet for en uafhængig marokkansk udenrigspolitik, og i april 1956 blev Istiqlals generalsekretær, Ahmed Balafrej, udnævnt til udenrigsminister. I et fransk-marokkansk communiqué hed det endvidere, at Fez-traktaten ikke længere kunne betragtes som tidssvarende, og at Marokko og Frankrig ville forhandle videre som suveræne og ligeberettigede stater.

Martsoverenskomsten 1956 syntes således ligesom novemberaftalerne 1955 at skulle danne optakt til en gennemgribende fransk-marokkansk traktat, men en sådan har ladet vente på sig. Årsagen er sikkert, at ingen af parterne har anset det rette øjeblik for at være inde. For Frankrig er det vigtigt, at dets tropper står i Marokko, så længe der kæmpes i Algier, og det kan ikke forvente at få denne ordning gjort permanent i en traktat med sultanen. På den anden side er det ikke i marokkansk interesse at få forhandlingerne herom til at gå i hårdknude, da der heraf kan følge ophør af den økonomiske hjælp fra Frankrig, som Marokko har så hårdt brug for, og en flugt af fransk kapital, franske erhvervsdrivende og franske tjenestemænd, som landet ikke kan undvære.

De franske troppers tilstedeværelse har dog givet anledning til mange rivninger. Fra tiden før sultanens tilbagevenden var fransk militær engageret i kampe mod den såkaldte nationale befrielseshær, der kæmpede i Riff-bjergene, og som franskmændene hævdede blev forsynet med våben fra Ægypten, ligesom den øjensynligt virkede sammen med oprørerne i det vestlige Algier. Da franskmændene i maj 1956 satte større styrker ind mod Riff-rebellerne, afstedkom det en forværring i forholdet mellem Frankrig og Marokko, men marokkanerne måtte finde sig heri, bl. a. fordi

deres egen regulære hær på 20–30.000 mand slet ikke kunne måle sig med de 60–80.000 soldater, Frankrig stadig havde stående på marokkansk territorium. Forholdet blev yderligere spændt, da franske tropper i juli 1956 besatte Agadir og Foum el Hassane i det sydlige Marokko – formelt og måske også reelt med den motivering, at man var nødt til det for at bekæmpe oprørere i det sydlige Algier, men antagelig også ud fra erkendelsen af, at Marokkos sydgrænse ikke er fastlagt, og at der blandt marokkanske nationalister var blevet rejst krav om store områder, som franskmændene betragtede som dele af Fransk Vestafrika. Den alvorligste affære indtraf dog i oktober 1956, da franskmændene ved et kup fangede nogle af de mest fremtrædende algierske oprørsledere, da de i fly var på vej fra et besøg hos sultanen til en visit i Tunis. En bølge af anti-franske demonstrationer og uroligheder gik over Marokko, og særlig galt blev det i Meknès, hvor marokkanere foranstaltede en massakre på det franske befolkningislæt.

Affæren satte fart i den udvandring af franske kolonister, som allerede forinden var kommet i gang. Som helhed havde forholdet mellem kolonister og marokkanere ellers formet sig bedre siden Muhammed ben Youssefs tilbagevenden, end man havde kunnet vente, og sultanen havde ikke lagt skjul på, at han anså det for at være i Marokkos interesse, at franskmændene forblev i landet med deres kapital og tekniske kunnen. I visse tilfælde var det dog kommet til episoder, således i september 1956 da et halvt hundrede medlemmer af »Présence Francaise« blev udvist for at have propaganderet blandt berberne imod araberne. Den franske regering protesterede mod udvisningerne – dog mindre ud fra den opfattelse, at kolonisterne var uskyldigt forfulgt, end af principielle grunde.

SPANSK MAROKKO

Begivenhederne i Fransk Marokko fik også indflydelse i den spanske zone. I henhold til 1912-aftalerne skulle Marokkos enhed opretholdes, men den spanske zone dog have administrativt og finansielt selvstyre. Sultanens stedfortræder blev kaliffen i Tetuan, men den egentlige hersker var den spanske højkommissær, hvis rolle nøje svarede til generalresidentens i Fransk Marokko.

Sammenlignet med den franske zone var den spanske underudviklet og havde ikke under det europæiske vælde oplevet en opblomstring som den øvrige del af landet. Men Spansk Marokko havde også fordele, sammenlignet med det franske område. Klasseforskellen mellem marokkanere og flertallet af spaniere var langt mindre i den forstand, at de var nogen-

lunde lige fattige, og at der fandtes en hovedrig både spansk og arabisk overklasse. Desuden var marokkanerne i en forholdsvis gunstig stilling under Franco-regimet i Spanien, idet den spanske diktator havde undertvunget sit land med udgangspunkt i Marokko og til dels ved hjælp af mauriske krigere. Endvidere tjente det til fordel for marokkanerne, at Franco i sin isolerede stilling efter 2. verdenskrig tilstræbte en forståelse med de arabiske lande, rettet mod Storbritannien og Frankrig.

Det var derfor ikke særlig ejendommeligt, at Spanien i 1953 fandt det formålstjenligt at kritisere Frankrigs Marokko-politik og træde op som fortaler for Muhammed ben Youssef efter dennes afsættelse. Kaliffen af Tetuan fastholdt med højkommissæren, general Valinos støtte, at Muhammed ben Youssef måtte betragtes som landets retmæssige hersker. I begyndelsen af 1954 var forholdet mellem Spanien og Frankrig følgelig i den grad spændt, at den franske regering sendte yderligere flådestyrker til basen Oran i Algier, men selv om det i Tetuan kom til demonstrationer til fordel for den afsatte sultan, skete der ikke andet, end at regeringen i Madrid stillede sig bag højkommissæren og erklærede, at Spanien fortsat ville »respektere traktaterne og være loyal mod dets marokkanske brødre«. Senere anklagede franskmændene Spanien for at se gennem fingre med, at marokkanske nationalister opererede fra Spansk Marokko, og for at våben til den nationale befrielseshær blev modtaget her.

Ikke desto mindre så det i første øjeblik efter Frankrigs kapitulation i november 1955 ud til, at Spanien ville forsøge at beholde sit greb om den spanske zone uanset befrielsen af Fransk Marokko. Franco fandt, at der var begået en utilgivelig fejl ved at indføre et demokratisk styre i Rabat, og han erklærede, at det var i modstrid med det marokkanske folks interesser at indføre »politiske partiers intrigeren«, som kun kunne føre til en kommunistisk magtovertagelse.

Udtalelserne vakte stor utilfredshed i Marokko, men i begyndelsen af 1956 måtte Spanien bøje sig, efter at det var kommet til optøjer og terroristisk virksomhed i den spanske zone. I begyndelsen af april 1956 aflagde Muhammed ben Youssef besøg i Madrid med det resultat, at der den 7. april blev undertegnet en overenskomst, der i hovedtrækkene var identisk med den fransk-marokkanske aftale af 2. marts 1956. Herved ophævedes Madridkonventionen af 1912, og der aftaltes nye overenskomster, dels om et »frit samarbejde« mellem de to nationer, dels om de i Marokko bosiddende spanieres friheder og rettigheder. Desuden anerkendte man Marokkos interesse i militær, økonomisk og teknisk bistand fra Spanien. Dermed var også det spansk-marokkanske problem i hovedsagen løst, og kort efter fulgte en ordning, hvorefter Tangers internationale status blev ophævet og byen vendte tilbage under marokkansk suverænitet.

DET FRIE MAROKKOS PROBLEMER

Franskmændene havde kunnet herske i Marokko gennem mere end 40 år ved at spille på de indre marokkanske modsætninger, og det var åbenbart, at der også herskede store divergenser mellem de forskellige nationalistiske organisationer. Der var derfor grund til at stille sig skeptisk overfor udsigterne til, at befrielsen skulle efterfølges af ordnede forhold i Marokko.

I den første tid efter november 1955 så det også alt andet end lyst ud. De yderligtgående gruppers terroristiske aktivitet fortsatte med så godt som uformindsket styrke og mange attentater fandt sted mod traditionalister og folk, der havde samarbejdet med franskmændene. Det værste eksempel var vel nok lynchningen af kaliffen af Fez, der blev dræbt af en menneskemængde i Rabat, umiddelbart efter at han havde været hos sultanen for at gøre afbigt for sin deltagelse i kuppet imod ham i 1953. Også pashaen af Marrakesh's tilhængere gik det hårdt ud over, ikke mindst efter at el Glaoui selv var afgået ved døden i begyndelsen af 1956. Terrorister vendte desuden nu og da deres aktioner mod de mere moderate nationalister, som stod sultanen nær og som delte dennes ønske om en udsoning med Frankrig og det franske befolkningselement i Marokko. Det var navnlig den nationale befrielseshær, der var på spil, og i endnu højere grad en ret kommunistisk påvirket terroristorganisation, »Den sorte halvmåne«, men også den fløj af Istiqlal, der orienterede sig efter Cairo, demonstrerede meget radikale tendenser.

Den værste spænding var dog blevet udløst allerede i december 1955, da den første repræsentative marokkanske regering blev dannet under ledelse af *Si Bekkai,* der var nært knyttet til sultanen og som ikke tilhørte noget parti. Af de 21 ministre kom de 9 fra Istiqlal og 6 fra FDI, mens 6 var uafhængige. Sammensætningen blev således efter sultanens ønske, selv om Istiqlal havde krævet alle pladserne.

Regeringsdannelsen betød, at de ulmende modsætninger mellem Istiqlal og FDI midlertidigt blev bilagt, og at man i stedet i samarbejde med sultanen kunne forsøge på at løse det problem, den nationale befrielseshær udgjorde. I sommeren 1956 gik størsteparten af denne imidlertid ind på at lade sig indrullere i den regulære marokkanske armé, og dermed var den værste trusel fra disse væbnede styrker afværget. Resterne fortsatte kampen i Algier for størstedelens vedkommende, mens andre helligede sig den opgave at gøre situationen ubehagelig for de franske styrker og navnlig at arbejde for et Stor-Marokko ved udvidelser i de områder, som Frankrig betragter som Fransk Vestafrika.

Afklaringen af forholdet til befrielseshæren medførte imidlertid, at Istiqlal skærpede sin kurs og på en kongres i Rabat i august 1956 beslut-

tede at trække sine ministre ud af regeringen med det formål at få et rent Istiqlal-ministerium. Beslutningen betød, at de radikale havde sejret over de moderate i Istiqlal, og i oktober måtte sultanen til en vis grad bøje sig. Alle FDI-ministre gik af, og Istiqlal besatte et flertal af posterne i regeringen, som Si Bekkai dog vedblev at stå i spidsen for.

I udenrigspolitisk henseende har naturligvis forholdet til Frankrig og Spanien stået i forgrunden siden befrielsen, men også andre spørgsmål har været af betydning. Det var en helt naturlig ting, at det frie Marokko i 1956 blev optaget i FN, og ligeledes at den marokkanske regering søgte et nært samarbejde med Habib Bourguiba's Tunis – ikke mindst fordi sultanen og den tunesiske ministerpræsident ser på samme måde på præsident Nassers ambitioner som panarabisk førerskikkelse, og fordi disse to nordafrikanske ledere begge vedkender sig en arv fra Frankrig og erkender, at deres landes interesser knytter dem til Vesten. Muhammed ben Youssef og i endnu højere grad hans Istiqlal-ministre er dog ligesom Bourguiba af den opfattelse, at krigen i Algier udgør en yderst alvorlig hindring ikke alene for samarbejdet med Frankrig, men for hele det gode forhold til den vestlige verden. Den voksende misstemning over den franske krigsførelse i nabolandet har desuden ført til, at Marokko – såvel som Tunis – i højere grad har søgt tilknytning til USA. Her har Marokko stærke kort på hånden, fordi de vigtige baser, som De forenede Stater i 1950 erhvervede gennem en aftale med Frankrig, ikke var blevet anerkendt af nogen marokkansk myndighed. Følgelig har Marokko i sine forhandlinger med Washington benyttet dette forhold som et middel til at opnå løfte om betydelig økonomisk hjælp fra USA, og i det hele taget synes amerikansk indflydelse godt på vej til at trænge ind, hvor den franske må vige.